

אין שותפותה נוספו לתוקפן תקנות המוויבות להסדיר
 את נגישותם של כתי-עסק ותוסדות ציבור לבעלי מוגבלויות,
 כפועל לא רק שאין גישות, גם אין מודעות לחשיבותה
 בזמן שהמדינה לא אוכפת את התוקפים שהיא טענה מחוקקת,
 ארגונים וליגותיים מונים נאלצים להפוס את מקומה פ' ינוול
 נגיש משתמרתו ואלה צריך לבקש כל דבר, מרגיש את
 המגבלות של השיטה הקיימת

יואב גיל

לאכוף אותם", מזהיר עפרי רביב, מנכ"ל עמותת מעגלי צדק שבמסגרתה פועל "התו החברתי". העמותה הוקמה בשנת 2004 על-ידי מספר חברים יוצאי צבא שהחלו לארגן פעולות צדקה. עם הזמן הצטרפו לארגון מתנדבים צעירים רבים, וכמה חודשים לאחר הקמתו התרחבה פעילותו והיא כעת מוקדשת ל"קידומו של צדק חברתי בחברה הישראלית".

התו מוגדר כתו איכות ערכי, המבטיח כי בעסק המחזיק בו נשמרות זכויות העובדים וישנה גישה לאנשים עם מוגבלויות. רביב מסביר כי "התו החברתי" הוא לא פרויקט שמבקש להחליף את מערכת האכיפה במדינת ישראל, אלא נועד לעודד בעלי עסקים לנהוג בהגינות וכישר, תוך כדי שהוא משתמש לשם כך בכוח הציבור. "הפרויקט נועד להעלות את המודעות לזכויות עובדים ובעלי מוגבלויות", טוען רביב. "אדם עם מוגבלות שלא יוצא לעבוד נשען על החברה והופך להיות תלוי ברצונם הטוב של אחרים. המטרה שלנו היא לשנות את זה בצורה מוחלטת".

פחות חשופים אליהם, כגון פגיעות בזכויות יסוד של עובדים ונגישות של בעלי מוגבלויות במרחב הציבורי.

סוגיה נוספת נעוצה בעובדה שבכתי-עסק רבים יש רק תפריטים עם אותיות קטנות, שלא מאפשרות ללקויי ראייה לקרוא ולהבין את הכתוב בהם. לטענתו של בריל, הדבר קורה מסיבות "עיצוביות". "אני מודע לדילמה שלפיה יש חופש לבעל העסק לעצב מקום באופן שייטיב עם רוב לקוחותיו, אבל אני מרגיש בנוח יותר לבלות במקום כמו 'ארומה הר הצופים', שבו יש אפשרות לבחור בין שני סוגי תפריט - תפריט עם אותיות רגילות לצד תפריט עם אותיות גדולות, הפונה לכבדי ראייה", הוא מפרט.

סמן ערכי

"במדינת ישראל ישנם חוקי זכויות עובדים וחוקי נגישות מאוד מתקדמים. אני חושב שהבעיה העיקרית היא שהמדינה לא יודעת

עירכו ניסוי פשוט. נסו להיות עיוורים או בעלי קביים ליום אחד, ולנוע כך ברחבי מסדרונות החוץ מרוצפי האבן הירושלמית של קמפוס הר הצופים. סביר להניח שמהר מאוד תמצאו את עצמכם מתנשפים, עייפים ומיואשים. "רצפה כזו מאוד מקשה על עיוורים ללכת ברחבי הקמפוס", מסביר מולי בריל, סטודנט למשפטים בעל לקות ראייה ויו"ר התא לבעלי מוגבלויות באוניברסיטה. "עולם נגיש משמעותו שלא צריך לבקש כל דבר", אומר בריל בנחרצות. לדבריו, לא אחת ניתן להיתקל בעיוור או בבעל מוגבלות הזקוקים לליווי בקמפוס הר הצופים הגדול, שבו גם אנשים ללא מוגבלות יכולים להסתבך בחיפוש אחר גוש, קומה או חדר.

עוד לפני שפרצה המחאה החברתית, שהתמקדה בדרישת צדק חברתי בתחומים כמו דיוח, מזון ותנאים סוציאליים, קם לו "התו החברתי". מדובר בתו איכות להוגנות בעסקים שייסדה עמותת "מעגלי צדק", אשר ביקשה לתקן באמצעותו עוולות במקומות שאנחנו

70
 הת*
 49.90
 החו*
 בעו*
 ככל

ר'וש	נג'ישוהת ד'ביה	כ'סא נ'תחט	כ'יטה לכל'בי נ'חיה	נ'תוהו ל'ק'דוה של בע'לי מ'נהלות בת'ור	מ'תנדי'ם נג'ישוהת ו'ת'בי'ם	ש'ל'ם ה'מ'ע'י'ן ע'והמ'ס'ת'וה נג'ישוהת	ת'פ'ר'י'ם נג'יש	ש'יר'וה'י'ם נג'ישוהת
י'ת'ק'ר'ה								
נ'ר'מ'א								
מ'לה ב'יס'ט'רו								
מ'ש'יל'רה								
ה'ס'ר'נה								
מ'ונ'א								
פ'וק'צ'יה ב'ר (מ'ר'כ'ו ה'ע'יר)								
ד'א'צ'יה								
ל'ו'צ'יה מ'מ'יל'א								
RYU ר'יו ומ'וש'בה ג'ר'מ'י'ת'ן								

המסעדות נבחרו על-פי דירוגן באתרי אינטרנט כמסעדות המומלצות בירושלים. רבים מנציגי המסעדות הביעו נכונות לשינוי המצב הקיים. נהוגים: הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות

עפ'ר'י ד'בי'ב. 'אדם עם מוגבלוהת שלא יוצא לעבוד הופך להיות תלוי בד'רו'נס הטוב של אחר'ים"

"דיוקא ב'ישראל, מדינה שבה כל אדם יכול מחז'ר להפוך לנכה, אנחנו חיים במציאות של 'אם צדיך אני אעלה אותך לשירותים'".
נ'יר שאל'ת'יאל, סטודנט למשפטי'ם ופע'יל בק'ליניקה לבע'לי מוגבלוהת

אין אכיפה

למרות פעילותם הענפה של מאות מתנדבי התו, ישנם עדיין עסקים מובילים שלא רשומים בו, חלקם רק משום שאינם יודעים על קיומו. "לא שמענו על 'התו החברתי', אבל זה נשמע לי מאוד מעניין ואנחנו צריכים להיות שם ולהצטרף ליוזמה", מצהיר עומר קירנשטיין, מנהל מועדון ה"אוליבר טוויסט" בירושלים. "אני מניח שיש אנשים שזה מאוד חשוב להם לבוא למקום בגלל התו, בעיקר פעילים חברתיים", אומר אלעד ורון, מנהל ואחד מבעלי "הצעצוע". למרות זאת, ורון מסייג את דבריו ואומר כי רק במקרים נדירים לקוחותיו, שמאות מהם סטודנטים, מצהירים כי הגיעו אל הצעצוע בגלל "התו החברתי".

לטענת ורון, "הצעצוע" לא נדרש לבצע שינויים או פעולות מיוחדות כדי לקבל את התו. "מאו ומתמיד האג'נדה של 'הצעצוע' הייתה חברתית", הוא מצהיר. אמירה זו אינה טריוויאלית, שכן ניסיונות הנגשה יכולים לעלות עשרות אלפי שקלים. כך למשל, כדי

עיקר הפעילות של העמותה מתקיים בירושלים ובבאר-שבע, תוך כדי ניסיון להתרחב לאזורים נוספים בארץ, ובמיוחד לאזור הצפון, שבו לדברי רביב, רמת המודעות לזכויות עובדים ולהנגשת עסקים לבעלי מוגבלויות נמוכה יותר. "הרגש בפעילות 'התו החברתי' הוא על תחום המסעדות, משום שזה תחום שמאוד רלוונטי לכולם במרחב הציבורי, גם מבחינת שימוש של האזרחים וגם מבחינת תעסוקה", הוא מסביר. כיום כבר יותר מ-150 בת-עסק מוכרים כבעלי "תו חברתי", ורבים מהם פנו אל העמותה מיוזמתם בבקשה להצטרף. עסקים אלו אינם משלמים עבור התו, אלא מקבלים אותו לאחר שהוכיחו שהם עומדים בשני קריטריונים: שמירת זכויות עובדים ונגישות לבעלי מוגבלויות. בין העסקים בירושלים המחזיקים בתו ניתן למנות את "הצעצוע" (דאנס-בר), "ארומה" (סניף הר הצופים) ו"אנג'ליקה" (מסעדת בשרים). לקוחותיהם של עסקים אלו יכולים להתרשם מתעודה או מדברקה של "התו החברתי", שברוך כלל מופיעה במקום בולט.

להנגיש את המקום לגנים, ערכו במסעדת אנג'ליקה שיפוץ יסודי ונגטיבות כאלה עלולים לעלי עסק רביב לשאול את עצמה האם "התו החברתי" משתלם כלכלית.

"המציאות ב'ישראל היא שהמרחב, בגדול, אינו נגיש. שינוי כל כך מקיף עולה מיליארדי שקלים", טוען רביב. "במיוחד הפרטני, יש בעיה לעשות שינויים במבנים לשימור - בעיה שקיימת במיוחד בירושלים". במקרים כאלו החוק אוסר על כל שיפוץ במקום. בעיה אחרת שמעלה רביב היא קשיי אכיפה כלפי בעלי עסקים, הרלוונטיים לרבריו לתחומים רבים. "אפילו בנייני ממשלה לא נגישים מבחינת שירות ומבחינה פיזית", הוא מדגיש.

בעוד שתפקיד המדינה הוא לאכוף את החוקים שהיא עצמה מחוקקת, באופן אבסורדי "התו החברתי" אינו נתמך על-ידה. "זה מצב בעייתי. משרד התמ"ת לא ייתן כספים למי שכביכול אוכף במקומו", אומר רביב. אולם מעבר לאחריות המדינה, מצהיר רביב כי קיימת בעיה של חוסר מודעות של רבים מהעסקים גם לפעולות קטנות אשר יכולות לעזור רבות לבעלי מוגבלויות. עם אלו נמנות, בין היתר, הנמכת גובה הדלפק, הקמת אתר אינטרנט המותאם לעיוורים והגברת מודעות המלצרים לצורכיהם. "אנחנו דואגים לייעוץ בנושאים אלו לבעלי עסקים שיש להם את 'התו החברתי'", הוא מדגיש.

פעילות אכיפה מטעם העמותה מתבצעת לפחות פעם בשנה בכל בית-עסק, וזאת לרוב מבלי להודיע מראש. "לא ניכנס למקום שאנחנו לא יכולים לפעול בו בצורה רצינית", מתאר רביב, ומוסיף כי "כמעט לא קורה שאנחנו מופתעים מבעלי עסק שיש להם תו". פעילי התו מבצעים בדיקה, ואם מתגלה בעיה הם עורכים בירור ומקבלים תגובה של בעל העסק, תוך כדי בחינת נכונותו לתקן אותה.

החשש של ארגון "התו החברתי", לטענת רביב, הוא שאם תישלל בקלות הזכאות לה, יירתעו בעלי עסקים מלקחת בו חלק. "מהות 'התו החברתי' היא מציאת הטוב בחברה והדגשה של בת-עסק המכבדים בעלי מוגבלויות וזכויות עובדים. אנחנו לא באים מתוך גישה של לחפש את הרע", מסכם רביב את הסוגיה.

מיתוג חיובי

לצד פעילות "התו החברתי", יש בשנים האחרונות מי שהחליטו לפעול בדרכים אלטרנטיביות למען שיפור נגישות המרחב הציבורי לבעלי מוגבלויות. שני רוזנפלד וניר שאלתיאל הם סטודנטים למשפטים, הנוטלים חלק ב"קליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות", הפועלת באוניברסיטה העברית. לטענתם, הם לא "ממחזרים" את פעילות "התו החברתי", אלא שונים ממנו בניסיונם לעורר מודעות לקיומן של התקנות החדשות לנגישות, שנכנסו לתוקף ב-25 בחודש אוקטובר האחרון.

"אנחנו פונים לבעלי העסקים לא רק כדי שיראו רצון טוב, אלא כדי שיבינו שזו דרישה

"אם כל החברה נגישה, אז אף אחד למעשה לא מוגבל". צילום אילוסטורציה

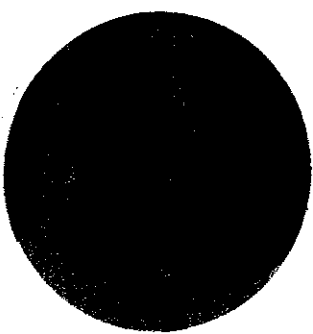
החוקים והמנהלים...
למרות זאת...
החוקים והמנהלים...

שהחוק מעמיד בפניהם", מטביר שאלתיאל. "זה משתהו שכל עסק יהיה חייב לעמוד בו, ולא רק עסק שמותר לו ליהנות חלק מושימה או מעמותה מסוימת. היתרון שלנו הוא בידע המשפטי שעוזר לנו בכך". למרות זאת, שאלתיאל ורוזנפלד מציינים שהם לא פועלים כ"יריבים" של "התו החברתי", וייתכן כי במהלך השנה הקרובה יפנו לעמותה בהצעה לפעול יחדיו.

"ייקח זמן עד שיישללו היתרים או יוטלו קנסות על בתי-עסק קיימים. כרגע הסנקציה היא שלא ניתן היתר למקום חדש שמוקם מבלי שהוא ממלא אחר התקנות", מדגיש שאלתיאל. על אף שהתקנות עצמן עוסקות בנושאים כגון הנגשת אינטרנט, מוסדות רפואיים, בנייני ציבור ומשרדי ממשלה, נועד הפריקט להתמקד בכעיות שבעלי מוגבלויות נתקלים בהן בחיי היומיום. "הרעיון הוא לא להחליט עבור בעלי המוגבלויות מה מפריע ומה חשוב להם, אלא לעשות זאת יחד איתם. הם אלו שצריכים לתת את הטון בהחלטה מה שווה תיקון ומה שווה מאבק", מבהיר שאלתיאל.

"המטרה שלנו בתקופה שעד כניסת התקנות באופן מלא לתוקף, היא למתג באופן חיובי את בתי-העסק שכן שומרים על נגישות באמצעות הרשתות החברתיות, העיתונות ובאמצעים נוספים", מסבירה רוזנפלד. עד כה הספיקו לערוך שאלתיאל ורוזנפלד סריקה ראשונית בעיר כדי לאבחן את מצב העסקים: הם הגיעו בעצמם למסעדות המובילות בירושלים ובדקו אם אלו עומדות בקריטריונים המופיעים בחוק. התוצאות, לדבריהם, היו מביכות. "אין בשום מסעדה בירושלים שלט בחוץ המורה היכן מצויה רמפה בעבור בעלי מוגבלויות. רוב האנשים לא ידעו בכלל שזה חשוב", אומר שאלתיאל באכזבה. "במסערת 'מטילה' בעין כרם בנה בעל המקום את הרמפה כמו ירדו, בשל החשיבות שייחס לנושא. הוא פשוט לא ידע שצריך לתלות שלט".

במקרים אחרים מקלים בעלי עסק ראש בענייני הנגישות ופותחים את הבעיה על-ידי גיוס כמה מלצרים לסחיבת הנכה במדרגות עד למסעדה. "זה עוול גדול וזה גורם לחוסר נעימות. מה שאנשים לא מבינים הוא שהרעיון של שוויון הוא לא שנכה המבקר בבית-העסק

מולי בריל, יאני מריש בנות לבלות במקום שמגיע תפריש גם אוהיות גדולות, הפונה לכבדי ראייה

הנציג במסעדה הסביר כי יושבים אצלם נכים "למרות שזה לא נראה טוב בעין ללקוחות ולוקח הדבה כוח אדם". אחרי הסביר ש"הדבר לא מסתדר עם הגישה העיצובית של המקום"

יוכל לעשות שימוש בשירותים, אלא שיהיה לו החופש להיכנס למקום ולהגיע בכוחות עצמו לשירותים", אומר שאלתיאל.

יש נגישות - אין מוגבלות

לדברי שאלתיאל השאיפה היא להגיע למצב שבו אף אחד לא יודק במסעדה לעזרה חיצונית שהוא לא זקוק לה בביתו. לטענתו ולטענת רוזנפלד, ישראל נמצאת במישור הזה בפיגור גדול אחרי אירופה וארצות-הברית, שבהן מובן מאליו שחובה לאפשר נגישות לבעלי מוגבלויות.

"דווקא בישראל, שהיא מדינה שיש לה בעיות ביטחוניות וכמעט כל אדם יכול מחר

להפוך לנכה ולחזור כך לחברה, אנו חיים במציאות של 'אם צריך אני אעלה אותך לשירותים'", אומר שאלתיאל בעצב.

תגובות אחרות כוללות בורות והכללות בנוגע למאפייני אוכלוסיית הנכים. "היה אדם שדיברנו איתו והוא אמר שבעיקרון המסעדה לא פונה ליסוג כזה של קהל. כששאלתי למה, הוא אמר שבדרך כלל לנכים אין הרבה כסף, ושהמסעדה מיועדת ללקוחות אמידים", מספר שאלתיאל. במקום אחר הסביר הנציג במסעדה כי יושבים אצלם נכים "למרות שזה לא נראה טוב בעין ללקוחות, ושזה לוקח הרבה כוח אדם". הוא אף טען כי יוצרים להם מעבר כדי שיוכלו להגיע לשירותים ו"מתאמצים מעבר למה שנדרש".

"בפועל", מתארת רוזנפלד, "כשהוא הראה לנו את המעבר בעבור נכים, היה צריך לעבור דרך המטבח והפחים כדי להגיע לשירותים". גם במקומות נגישים יחסית, נראה שגם כשהשירותים רחבים יחסית ומתאימים לכיסא גלגלים, חסר מוט אחיזה לנכה - אבזור חיוני עבור בעלי מוגבלויות. כששאל שאלתיאל נציג מהמסעדה מדוע אין בשירותים מוט שמאפשר גישה אמיתית ונוחה לנכים, הוא ענה לו ש"הדבר פשוט לא מסתדר עם הגישה העיצובית של המקום".

"למרות כל הבעיות, יש גם הרבה תגובות של רצון טוב", מדגישה רוזנפלד. רבים אמרו כי הנושא קרוב לליבם ושהם היו רוצים לנסות ולפעול, אך מתקשים בכך. רוזנפלד מקשרת בין התגובות שקיבלו במסעדות לבין הגישה החברתית הרווחת, שלפיה המוגבלות היא משהו מאוד טרגי, אינדיבידואלי ורפואי.

"היום מנסים לפתח תפיסה שלפיה המוגבלות היא חלק מהחברה", היא מסבירה. "אם החברה הייתה כולה נגישה - למשל, לו היו בה רק מסעדות בעלות מפלס אחד ורמפות לנוחיותם של נכים - לא היה בכלל דבר כזה מוגבלות. אם כל החברה נגישה, אז אף אחד למעשה לא מוגבל", היא מסכמת. ●